

"שופר"

מתוך "ליקוטי שמואל"

מלקט ועורך שמואל אייזיקוביץ

eisikovits1@gmail.com

הגיליון מופיע באתר 'לדעת' וכן ניתן לקבלו לאימייל מדי שבוע על ידי שליחת בקשה. eisikovits1@gmail.com,

058-4852-443

אודה לכם אם תעבירו את העלון לאנשי הקשר שלכם או כתובות של מעוניינים בעלון. אשמח לקבל הערות מחכימות ובל"נ אשתדל להתייחס אליהם. גם רשות להדפיס / לחלק / להעתיק / לשמור. - בשעת הצורך הרשות נתונה לאמור מהדברים שבעלון אף שלא בשם אומרם. אך הבא להדפיס יביא גאולה לעולם וידפיס בשם אומרם.

שופר

השופר הוא כלי נשיפה עשוי מקרן חלולה של חיה בעלת קרניים, המשמשת כיום בעיקר לצורך מצוות תקיעת שופר. בימי קדם שימש השופר ככלי להשמעת רעש, לנגינה, להעברת מסרים ולהתרעה מפני סכנות להמלכת מלכים ולקבץ את העם. כן הוא סמל לחירות בשנת היובל ובבוא המשיח, וככזה הפך השופר לסמל יהודי בכל העולם.

הכנת השופר

רוב השופרות עשויים מקרני איל, כבש בוגר ממין זכר. משום שבישראל אין אילים שקרניהם מתאימות לשופרות, מיובאות הקרניים ממדינות המגרב ודרום אפריקה. את השופר ה"תימני" מכינים מקרני קודו גמלוני.

רוב הקרניים המיובאות לארץ נפסלות מיד בשל שברים, סדקים ורקבונות. רק כשלושים אחוזים מהן מתחילות את העיבוד הראשוני במהלכו מנוקה הקרן ומלוטשת. ציפוי הקרן הקשה מופרד מחומר העצם שבצידו הפנימי, תוך זהירות שלא לשבור את הקרן.

לאחר ההפרדה, נבדקת הקרן שוב. אם נוצר בה חור או סדק לכל עובייה – היא נפסלת לקיום מצוות תקיעת שופר. אם הנקב הוא חיצוני בלבד, אז הקרן כשרה לקיום המצווה.

בהמשך התהליך, הקרן עוברת תהליך חימום באש, ומיושרת באיטיות. השופר הספרדי בדרך כלל מיושר לכל אורכו, בעוד זה האשכנזי ישר בתחילתו ומסתלסל

לקראת סופו. יישור השופר הספרדי מעלה את מחירו עד פי שלושה וגורם לשבירתו של כל שופר שני בתהליך זה בחלק מהשופרות מדלגים על שלב זה.

בתום היישור, מלטשים את הפיה ואת גוף הקרן, ומשיגים את קול השופר הרצוי בתהליך הדורש מיומנות מיוחדת.

הרב יוסף קאפח הוכיח מדברי התלמוד,^[11] ששופר הראוי לכתחילה למצוות התקיעה בראש השנה, הוא שופר הכפוף כפיפה טבעית.^[12] ובכך הוא מחזק את דברי רס"ג הסובר שאין ליישר את השופר כלל בתהליך הכנתו, דבר הגורם לכך שתהליך ההכנה מורכב יותר, ושהשופר המוגמר יקר יותר. וכך נוהגים חלק מיהודי תימן.

מיני שופרות

השופר נעשה בדרך כלל מקרנו של איל, כבש בוגר ממין זכר, ובכך מתקיימת המצווה בראש השנה מן המובחר. אך מעיקר הדין יש להכשיר קרן של כבש אף אם אינו איל, ואף קרני בעלי חיים אחרים טהורים כשרים לשופר לדעת רוב הפוסקים. אין משתמשים בקרן של שור ששמו בתורה קרן ולא שופר^[13], וכן לא של בעלי חיים אחרים שקרניהם אינן חלולות אלא עשויות עצם אחד, כיוון שאין הם קרויים "שופר"^[14], שהוא מלשון שפופרת חלולה^[15].

על פי המשנה, שופר יעל בעל פיה מוזהבת שימש בראש השנה בית המקדש כשלצידו תקעו גם בשתי חצוצרות.^[16]

ביהדות תימן

בקרב חלק מיהדות תימן היה מנהג^[17] לתקוע בראש השנה בשופר ארוך ומסולסל העשוי מקרן אנטילופה אפריקנית הקרויה "קודו" (לרוב קודו מהמין קודו גמלוני), וזאת על אף שהרמב"ם, שיהודי תימן לרוב הולכים אחר פסיקותיו, מצריך לתקיעת שופר בראש השנה שופר כבש כפוף דווקא ופוסל שופרות אחרים. לדעת הרב אבירן יצחק הלוי מנהג זה איננו קדום, שכן רק במאות שנים האחרונות התאפשר מסחר בין תימן ואפריקה.

מנהג זה עורר פולמוס בין רבני תימן, לאחר שחכמי טבריה כתבו מכתב^[18] המפקפק על כשרותו של השופר, הרב יחיא קאפח כתב כמה מכתבים חריפים האוסרים את השופר,^[19] בעקבות זה רבים החמירו שלא לתקוע בשופר זה בתקיעות החובה שבראש השנה, לעומתם הרב יוסף צוברי^[10] סבור שה"קודו" הוא מין גדול ממיני הכבשים, ולדעתו גם הרמב"ם מכשיר שופר זה.^[11]

ככלל, יהודי תימן לא שינו את צורתו המקורית של השופר. ואף לדעת הרב יוסף קאפח יש חשש פסול בשופר שמעובד ומשונה מצורתו הטבעית, בעקבות פסיקה זו נוהגים תלמידיו לתקוע בשופר שאפילו בצד הצר לא נעשה כל שינוי או מתיחה. מה שמקשה יותר את ההתאמה לפיו של התוקע, ודורש מיומנות שונה מהרגיל. חלק מהשופרות האשכנזיים קטנים ביותר (מעט יותר מגודל כף היד) ודמויי האות "ו". שיעורו המינימלי של השופר בהלכה הוא טפח – בין 8 ל-10 סנטימטר.

השופר במקרא וביהדות

בתנ"ך מובא השופר בהקשרים רבים והוא כלי הנגינה המוזכר מספר הפעמים הרב ביותר בתנ"ך. השופר גם היה בשימוש אצל עמים אחרים בימי קדם. גם במלחמות היו נוהגים לתקוע כדי להרתיע את האויב. בכרכמיש נמצא תבליט מתקופת הברזל המראה אנשים מנגנים על שופר ותוף.^[12]

בספר יהושע מסופר שיריחו הייתה העיר הראשונה שכבשו בני ישראל בכניסתם לארץ ישראל. על כיבוש העיר מסופר שהיה בדרך נס. בני ישראל סבבו את חומת העיר הבצורה פעם אחת ביום במשך שבוע, כאשר בראשם הולכים שבעה כהנים ביחד עם ארון הברית, וביום השביעי הקיפו שבע פעמים, תקעו בשופרות והריעו, ואז החומה נפלה תחתיה, והם פרצו לתוך העיר, כבשו ושרפו אותה.

השופר מוזכר בתנ"ך מספר פעמים בהקשר של גאולה ואחרית הימים, והמשיח עתיד לתקוע בשופר בזמן הגאולה.^[13]

התקיעה בשופר מצוינת לעיתים קרובות יחד עם תקיעה בחצוצרות (לפעמים השופר עיקר והחצוצרות נלוות ולפעמים להפך). כך למשל בבית המקדש בראש השנה: "שופר מאריך וחצוצרות מקצרות שמצוות היום בשופר", ואילו בכיבוש יריחו בזמן יהושע מוזכר השופר כנלווה לחצוצרות.

אף שכיום שימושו הכמעט בלעדי של השופר הוא למצוות תקיעת שופר בראש השנה, במקרא וביהדות היו לתקיעת השופר שמושים רבים:

- תקיעה להקהלת העם, לעוררם למלחמה ולהחרדת האויב.^[14]
- מצוות תקיעת השופר בשנת היובל.
- תקיעה בתענית ציבור או בעצירת גשמים, לעורר את לב העם לתשובה.^[15]

- תקיעה בעת הכרזת הודעות לציבור, כהטלת חרם ונידוי,^[16] לווית המת,^[17] קידוש החודש,^[18] או כאשר רצו חכמים להודיע שאסרו או התירו דבר מסוים.^[19]
- שש תקיעות בערב שבת, בהן הכריזו על כניסת השבת ותחילת זמן איסור המלאכה, בזמן בית שני.^[20]

שופר בימים נוראים

בימינו, עיקר שימושו של השופר ביהדות הוא לקיום מצוות תקיעת שופר בראש השנה ונלמד מן הפסוק "יום תרועה יהיה לכם". התוקע בשופר מכונה "בעל תוקע". בקהילות מסוימות נהוג לתקוע בשופר במהלך חודש אלול (למעט ערב ראש השנה, בו לא תוקעים כדי ליצור הפסקה בין התקיעות שאינן אלא מכח מנהג לבין התקיעות שהן מצווה מן התורה). אצל האשכנזים נהוג לתקוע לאחר תפילת שחרית, ויש מהם שנוהגים לתקוע גם לאחר תפילת ערבית. אצל חלק מהספרדים נהוג לתקוע במהלך אמירת י"ג מידות שבסליחות או במהלך הקדיש שבסוף הסליחות^[21], אולם במספר קהילות ספרדיות לא נהוג כלל לתקוע בשופר במהלך חודש אלול.

גם במוצאי יום הכיפורים נהוג לתקוע במהלך הקדיש שבסיום תפילת נעילה, זכר לתקיעת השופר של שנת היובל. יהודי תימן נוהגים שלא לתקוע בסיום תפילת נעילה שבצאת הצום אלא רק לאחר תפילת ערבית של מוצאי יום הכיפורים הבאה לאחר תפילת נעילה. בסדר התפילות ליום העצמאות קבעה הרבנות הראשית לישראל לתקוע בשופר בסוף תפילת ערבית.

משמעותו הסמלית של השופר

משמעויות סמליות רבות נתנו לקול השופר. רבי סעדיה גאון מנה עשר משמעויות, וביניהן:

- המלכת ה'
- זכירת מעמד הר סיני
- קריאה לחזרה בתשובה
- תקווה לגאולה
- זיכרון עקדת יצחק

רבי נחמן מברסלב, בספרו "ליקוטי מוהר"ן", מסביר בצורה רעיונית, על פי הפסוק שנהוג לקרוא לפני תקיעות השופר בראש השנה: "מִן הַמִּצָּר קָרָאתִי יְהוָה; עָנְנִי בַמִּדְבָּר"

יָהּ.״ (תהילים, קי"ח, ה'), שאדם תוקע בשופר מהצד הצר (מיצר) והקול יוצא מהצד הרחב (מרחב) – דבר הבא לרמז לחשיבות הגדולה של תיקון המידות, בין קטן בין גדול.^[22]

השופר במאבק הלאומי

בתקופת השלטון העות'מאני והמנדט הבריטי אסור היה ליהודים לתקוע בשופר בכותל המערבי. איסור זה היה בין הגורמים לפרוץ מאורעות תרפ"ט שהתמקדו בכותל.

עם שחרור העיר העתיקה ירושלים במלחמת ששת הימים הגיע הרב הצבאי הראשי, שלמה גורן, אל הכותל המערבי ותקע בשופר.

הערות שוליים

1. תלמוד בבלי, מסכת ראש השנה, דף כו עמוד ב
2. סיני כרך סט, עמוד ר"ט.
3. תלמוד בבלי, מסכת ראש השנה, דף כו עמוד א וכן מטעם שמזכיר חטא העגל ואין קטיגור נעשה סניגור
4. תוספות, מסכת ראש השנה, דף כו עמוד א, ד"ה חוץ דרשת הרמב"ן לראש השנה ד"ה ויש להקשות, שולחן ערוך, אורח חיים, סימן תקפ"ו, סעיף א'
5. ר"ן ראש השנה דף ו עמוד א מדפי הרי"ף. ובדרשת הרמב"ן שם ד"ה ועם כל זה, וריטב"א ראש השנה דף כו, א כתבו שרק לאחר התיקון נקרא "שופר" שהוא משופר ומתוקן.
6. משנה, מסכת ראש השנה, פרק ג', משנה ג'
7. הנוסע יעקב ספיר סערת תימן פרק לה, כותב שבכל תימן השתמשו רק בשופר זה, "באין להם שופרות של איל, או כי לא ידעו לעשותו".
8. מובא בספר "ענף עץ אבות" י"ל על ידי הרב פנחס קורח בני ברק תשנ"ד עמוד תתל"ד. "גם אודות מין השופר שהביא עמו הרב השד"ר מהר"ר יחזקאל שאול רופא הי"ו, הנה מין השופר כזה שיהיה מהכבשים לא נמצא כלל ועיקר במחוזותינו, גם מימינו לא שמענו כזה, הנה כי כן על מעלת כבוד תורתם לחקור דבר אודותיו ושלום."

9. ספר הזיכרון להרב יחיא יצחק הלוי, "איש ימיני" חלק א' עמוד רל
10. בסידורו כנסת הגדולה, חלק ג' סימן נא
11. סריקות של מחקרים וסקירות בנושא מנהגי יהדות תימן בשופר, פורום אלמדרש, היידפארק. (הקישור אינו פעיל, 20.4.2019)
12. By Philip J. King, Amos, Hosea, Micah Westminster John Knox, Press, 1988, page 156
13. למשל: "ביום ההוא יתקע בשופר גדול, ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים" (ישעיה כז, יג)
14. "וכי תבואו מלחמה בארצכם על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות ונזכרתם לפני ה' אלקיכם ונושעתם מאויביכם" (במדבר י, ט)
15. משנה, מסכת תענית, פרק א', משנה ו'
16. מסכת מועד קטן, דף טז עמוד א
17. מסכת מועד קטן, דף כז עמוד א
18. מסכת נדה, דף לח עמוד א, 'שיפורא גרים' ופירוש רש"י על אתר.
19. מסכת עבודה זרה, דף מ עמוד א
20. מסכת שבת, דף לה עמוד ב
21. כף החיים
22. בהקשר זה מאמר חז"ל בנוגע לתשובה: "פיתחו לי פתח כפיתחו של מחט ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם". מסביר את הקשר שבין שופר ותשובה

השופר: 5 שיעורים לחיים

מאת הרב יוני לביא

מה יש בו בשופר, שהתקיעה בו נקבעה כדרך לציין את יום הדין שפותח את השנה החדשה?

כל חג והמצווה שלו.

בפסח אוכלים מצות. בסוכות מנענעים ארבעה מינים ושלומית בונה סוכה. בחנוכה מדליקים נרות, ובפורים קוראים מגילה ושולחים מנות. ומה עושים בראש השנה?

באופן מפתיע, כשהתורה מדברת על היום הגדול בשנה, היא לא טורחת להגיד אף מילה על כך שמדובר ב...יום הדין. לא תמצאו אפילו רמז דק שמתחולל כאן משפט מכריע לחיים ולמוות. התורה קובעת שבא' בתשרי" **יום תרועה** יהיה לכם" (במדבר כט, א), מבלי להוסיף מילה על התוכן הרוחני של החג הזה. מה פשר הדבר? מה יש בו בשופר, שהתקיעה בו נקבעה כדרך לציין את יום הדין?

1. אל תסתכל בקנקן

אם נודה על האמת, השופר הוא חפץ מאכזב למדי. מבחינה חיצונית הוא ממש לא מרשים. קודם כל, הוא עקום. הצבע שלו משעמם והמגע שלו נוקשה וקר. משהו טוב יכול בכלל לצאת מדבר כזה? ובכל זאת, אם רק תקרב אל פיך את הנקב הצר ותנשוף אויר – וואו! אילו קולות עוצמתיים יוצאים ממנו. ומכאן אולי המסר הראשון והחיוני לשנה החדשה. **די לשפוט כל דבר על פי החיצוניות**. בעולם מוחצן ששבוי בקסמם המתעתע של הפוזה והשואו, אנו נקראים למבט פנימי. מבט שיודע לחדור לעומק ולשים לב אל התוכן והנשמה ולא רק אל המעטפת והגוף.

2. רק להקשיב

מצוות היום בראש-השנה מיוחדת בכך שכדי לקיים אותה אינך צריך לעשות דבר, מלבד ... **להקשיב**. ובעולם שבו כמויות המלל והקשקשת הגיעו לשיאים בלתי נתפסים, בחברה שבה לא צריך שיהיה לך משהו חכם באמת לומר רק בשביל להעלות אותו כסטטוס בפייסבוק לעיני אלפים אלא 'סתם, כי בא לי לדבר' – מעניק לנו השופר את **מתנת ההקשבה**. הבשורה המדהימה שאם רק נעצור את מטחי המילים ונהיה מוכן להקשיב באמת, נצליח להאזין לקולות עמוקים ולגלות דברים נסתרים.

ייתכן שהם היו קיימים שם כל הזמן, אבל בתוך כל רעש הרקע האופף אותנו, לא היה סיכוי שנשמע אותם. את הקולות העדינים שמגיעים אלינו מבפנים, את קול

הא-ל הדובר אלינו ללא הרף, אם רק נדע להיות מכוונים אל התדר הנכון, וגם את קולם של האנשים שאינם יודעים לצעוק, אבל את מה שהם לוחשים בקול עדין, יהיה חבל מאוד אם נחמיץ.

3. לתת מקום

השופר אינו ניצב בגאווה, ישר כמו סרגל. הוא כפוף ומוֹטָה, וגם זה בא לומר לנו משהו. יותר מדי אנשים יודעים בדיוק מה נכון ומה צריך. האמת כאילו מונחת לה בכיסם, ואם מישהו רק יעז לחלוק על דעתם, ייצאו נגדו בשצף. בעולם כזה צפוף מאוד. ההתנגשויות רבות, וכל אחד מתבצר בעמדתו ומביט בזלזול וביטול על זולתו. השופר מלמד אותנו את **סוד ההכלה**. את הצניעות הטובה שמאפשרת לתת מקום גם לזולת ולהאמין שייתכן שגם בדבריו יש שמץ של אמת. מי שִׁפְנִים את המסר הזה, יחזיק בידיו את המפתח לזוגיות מאושרת, ליחסי עבודה תקינים, ולחיים של שלום ושל אמת רחבה וגדולה יותר מנקודת המבט המצומצמת שלו.

4. לא לזלזל בקטנות

שני פתחים יש לו לשופר. האחד צר והשני רחב. אתה מכניס רוח בצד אחד, וקול עוצמתי יוצא מן הצד השני. בחיים אנו נוטים לא פעם לזלזל בעצמנו, לבטל במחי יד את ערכם של מעשים קטנים. "מי אני בכלל?! מה אני שווה?! מה זה כבר יעזור, בלאו הכי לא ירגישו את זה?!" ביום הראשון של השנה החדשה אנו מקבלים את ההמחשה החזקה ביותר בעולם לשקר של משפטי הרעל האלו. 'דע לך, ידידי', הוא טוען בלהט, 'אם רק תעז, תאמין, ותעשה את ההשתדלות הקטנה שלך, אין לך מושג איזה גלים זה יכה, ואילו השפעות זה יחולל במקומות אחרים. אין לזלזל באף מעשה טוב, תפילה קטנה ומחשבה חיובית.

5. סיפור חיינו

תקיעת השופר מורכבת מארבעה קולות מרכזיים: תקיעה, שברים, תרועה, ולבסוף שוב - תקיעה. בחדות ובתמציתיות מקופל כאן סיפור חיינו כולו. זה התחיל מן ה'תקיעה' – קול פשוט וארוך. כולנו הופענו כאן בעולם כילדים קטנים. תמימים, פשוטים, טהורים. לאחר מכן הכול הסתבך. הקול הולך ונשבר לחלקים – 'שברים'. גדלנו, התבגרנו, החיים הלכו והסתבכו, ובהמשך היו אפילו רגעים שנשברו לרסיסים – 'תרועה'. ואנחנו נהיינו מחוספסים, מסובכים ואטומים. ראש השנה בא

להחזיר אותנו אל נקודת הראשית. אל הקול החלק והארוך שבסוף – שוב 'תקיעה'. לעורר בתוכנו את הבסיס, הטהור, הנקי, הפשוט שנמצא עמוק בתוכנו. הוא לא נעלם לרגע, רק התכסה בהרבה שכבות של אבק, ציניות וייאוש. וביום הזה, קולו הצלול של השופר מנער אותם בעוצמה ומחזיר אותנו אל ההתחלה, אל עצמנו, אל הא-לוהים.

שנה טובה ומתוקה!. וכתיבה וחתימה טובה